

ska vara praktiskt möjligt att få in allt som förväntas ingå i undervisningen.

Vad är då lösningen? Ska skolan själv få besluta om timplan och val av stoff? Är det bara att vi vant oss vid den ständiga strömmen av detaljerade anvisningar till skolan som gör att tanken känns främmande? Eller går det att lita på att professionen själv kan konkretisera hur skolans övergripande mål ska kunna uppnås?

Det är inte troligt att skolan är mer intressant än vården för medborgarna och deras politiska företrädare. Det är troligare att förklaringen till den politiska detaljstyrningen kan sökas i en skillnad i vetenskaplig status mellan medicin och utbildningsvetenskap. Till skillnad från för vården verkar det saknas en sammanhållen forskningsbas som lärare kan förlita sig på.

Skolkommisionen (dir. 2015:35) skrev 2016 i delbetänkandet *Samling för skolan. Nationella målsättningar och utvecklingsområden för kunskap och likvärdighet* att det behövs ett system för att stödja forskning som svarar mot skolans behov. Erfarenheter av hur sådant stöd kan utformas kan hämtas från klinisk forskning, enligt kommissionen. Folkvett tror att med undervisning som är tydligt forskningsbaserad är det lättare för lärare att få ta sitt professionella ansvar. ✍

Är försiktighetsprincipen ovetenskaplig?

Försiktighet är inte nödvändigtvis rätt eller fel. **Sven Ove Hansson** reder ut begreppen kring en princip.

FÖRSIKTIGHETSPRINCIPEN ÅBEROPAS ofta i miljödebatten, men den är ofta kontroversiell. Förespråkare för miljöintressen använder den mycket gärna, men blir ofta motsagda. Ett av de vanligaste motargumenten är att den är ovetenskaplig. ”Är det vetenskapligt bevisat att det finns ett miljöproblem så ska man förstås vidta åtgärder”, brukar det heta, ”men saknas vetenskapliga bevis så är det ovetenskapligt att införa restriktioner.”

Stämmer detta? Eller är försiktighetsprincipen förenlig med vetenskapen? Är den kanske rentav en vetenskaplig princip?

Gå till källorna

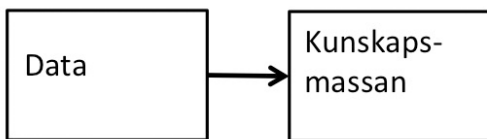
För att svara på den frågan måste vi börja med att ta reda på vad försiktighetsprincipen är. Ett vanligt missförstånd

är att den egentligen skulle vara detsamma som en allmän uppmaning att vara försiktig. Tillämpar jag försiktighetsprincipen när jag tar på mig cykelhjälm eller när jag monterar brandvarnare i bostaden?

Men så är det inte. Försiktighetsprincipen är mycket mer inskränkt än så, och dess innebörd är fastställd i FN-dokument och inte minst i europeisk lagstiftning. (Hansson 2018) Man kan naturligtvis välja att själv använda detta eller andra ord på ett helt annat sätt än det etablerade, men det underlättar inte kommunikationen. Fortsättningsvis ska det alltså här handla om den försiktighetsprincip som är inskriven i internationella traktat, och i europeiska lagparagrafer som gäller bland annat i Sverige. En av de viktigaste formuleringarna härstammar från FN-konferensen i Rio år 1992, där företrädare för världens länder enades om en deklaration som bland annat innehåller följande text om försiktighetsprincipen:

I syfte att skydda miljön ska försiktighetsprincipen tillämpas så långt möjligt och med hänsyn tagen till staternas möjligheter härtill. Om det föreligger hot om allvarlig eller oåterkallelig skada, får inte avsaknaden av vetenskaplig bevisning användas som ursäkt för att skjuta upp kostnadseffektiva åtgärder för att förhindra miljöförstöring. (Riodeklarationen 1992).

Principen handlar alltså om hur man ska göra om det föreligger hot om allvarlig skada, men den vetenskapliga bevisningen är otillräcklig. Detta är i praktiken en mycket vanlig situation. Vi kanske vet att en luftförorening är skadlig för hälsan i höga halter, men vi vet inte om det finns några risker med de betydligt lägre halter som

Figur 1: Den basala process som ger upphov till den vetenskapliga kunskapsmassan.

människor i praktiken utsätts för. I ett sådant fall finns det alltså vetenskapligt grundade misstankar, men inte den vetenskapliga kunskap som skulle behövas för att avgöra om det finns någon risk i praktiken.

Men kan man fatta beslut grundade bara på misstankar? Skulle inte det leda till att vi i konsekvensens namn fick förbjuda nästan allting? Nej, faktiskt inte, eftersom vi kan göra skillnad mellan olika slags misstankar.

Data och kunskapsmassa

För att skapa reda i detta behöver vi se litet närmare på hur den vetenskapliga kunskapsmassan byggs upp och konstrueras. Med den vetenskapliga kunskapsmassan (ofta kallad "corpus" som är latin för kropp) menar vi samlingen av allt det som den stora majoriteten av forskare inom respektive område tar för givet i sin fortsatta forskning, intill dess att nya data ger dem anledning att ändra sig. Det är

viktigt att observera att den vetenskapliga kunskapen om empiriska ting till sin natur alltid är provisorisk. Vi har idag inga skäl att betvivla dess riktighet, men sådana skäl kan uppstå i framtiden, och då måste vi rätta oss därefter.

Kunskapsmassan har sitt ursprung i data (evidens) som utvunnits ur experiment och andra observationer. Figur 1 illustrerar den process där data, efter utvärdering och analys, ger upphov till nya beståndsdelar i den vetenskapliga kunskapsmassan. Detta är en process med stränga bevisregler. När man avgör om ett nytt vetenskapligt påstående ska bli accepterat tills vidare (något annat än tills vidare finns alltså inte), så faller bevisbördan helt och hållet på dem som hävdar att påståendet är riktigt. Man kan också uttrycka detta så att den vetenskapliga kunskapsmassan har höga inträdeskrav. Men det finns gränser för hur höga inträdeskraven kan vara. Vi kan inte lämna allting öppet. I praktiken behövs därför en avvägning, där den vetenskapliga nyttan av att få en fråga korrekt avgjord ligger i den ena vågskålen, och nackdelarna av att få den avgjord på fel sätt ligger i den andra.

Vetenskap i samhällsbesluten

Men den bilden kompliceras ofta när kunskapen ska användas för att fatta samhällsbeslut. I en del fall innefattar den vetenskapliga kunskapen allt eller det mesta av det som vi behöver för att fatta beslut. I så fall ska besluten helt enkelt grundas på den informationen. Detta illustreras i Figur 2. Den beskriver till exempel situationen i klimatpolitiken. Även om vetenskapen inte har svar på alla våra frågor om klimatet ger den oss tillräckliga besked om vad som nu behöver göras (en hel del!) för att undvika en

Figur 2: Samhällsbeslut grundade på den vetenskapliga kunskapsmassan.

framtida klimatkatastrof. Om vetenskapen alltid hade de svar som vi behöver för samhällsbesluten så skulle vi alltid kunna göra på det sättet. Det vore praktiskt och mycket tillfredsställande, inte minst från vetenskaplig synpunkt.

Men, som vi redan konstaterat, så är det inte! Vi befinner oss ofta i den situation som illustreras i Figur 3. För att kunna fatta beslut behöver vi tillfoga något mer än vad den vetenskapliga kunskapsmassan kan tillhandahålla. Då finns det två huvudalternativ. Ett första alternativ är att vi använder oss av data som ännu inte har lett till slutsatser i form av nya inslag i kunskapsmassan. Ett exempel på detta kan vara osäkra iakttagelser som tyder på att en kemikalie är hälsofarlig. Det leder till en vetenskapligt grundad misstanke om skadeverkningar, men inte till en säker slutsats i frågan. Kommer det ytterligare data som tyder på samma sak, kan slutsatsen bli att det finns en skaderisk, men de data vi har räcker bara för en misstanke om att så skulle kunna vara fallet.

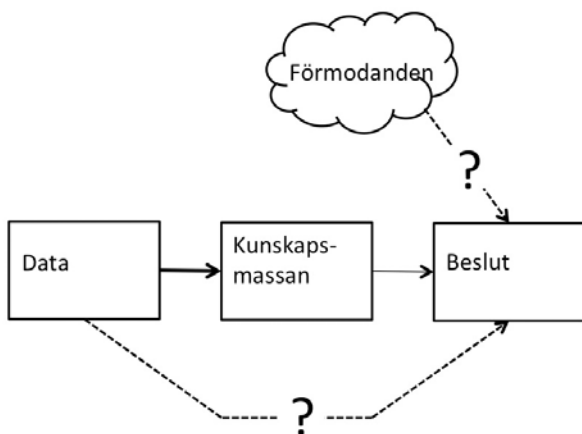
Det andra alternativet är att bygga på förmodanden av sådana slag som inte kan påverka de vetenskapliga slutsatserna. Det skulle i det här fallet kunna handla om att någon person, helt utan vetenskaplig grund, påstår att kemikalien i fråga är hälsofarlig.

Försiktighetsprincipen innebär att beslutsfattarna i ett sådant här fall ska ta hänsyn till data, dvs till vetenskapligt grundade misstankar även om dessa misstankar inte är starka nog för att leda till en vetenskaplig slutsats. Däremot föreskriver försiktighetsprincipen inte att man ska ta hänsyn till förmodanden som saknar vetenskaplig övertygelsekraft.

Ett typiskt exempel på en situation där försiktighetsprincipen kan tillämpas är om det finns belägg för skadeeffekter av ett ämne vid höga halter, men man vet inte om effekterna också uppträder vid de lägre halter som i praktiken är aktuella. Ett annat typiskt exempel är om det har påvisats att ett ämne är skadligt för andra däggdjur. Då finns det i regel starka misstankar om att även människan kan skadas (eftersom vi däggdjur rent biokemiskt är varandra mycket lika), men säker på den saken kan man inte vara.

Förmodanden som inte duger

Låt oss se närmare på ett fall där försiktighetsprincipen inte är tillämplig, dvs ett fall av förmodanden som helt saknar vetenskaplig grund. Ett tydligt sådant fall är påståendet att barn inte bör vaccineras mot mässling, påssjuka och röda hund, eftersom trippelvaccinet mot dessa sjukdomar sägs kunna förorsaka autism. Det är välbekant att det saknas vetenskapliga belägg för att vaccinet ger upp-

Figur 3: Ett vägval för beslut under vetenskaplig osäkerhet.

hov till autism. Men vad säger man till en förälder som vill undanhålla sina barn vaccinet med motivet att ”vetenskapen har haft fel förr. Jag tillämpar försiktighetsprincipen och avstår därför från att vaccinera mina barn.”

Det avgörande i detta fall är att det inte bara saknas vetenskaplig kunskap om att vaccinet skulle förorsaka autism. Det saknas också vetenskapligt grundade misstankar. Ingen har hittills presenterat något vetenskapligt argument varför vaccinet skulle ha denna effekt. (Den artikel där det först påstods var ett rent falsarium som har dragits tillbaka.) Vad som finns är alltså bara rena förmodanden, inga vetenskapligt grundade misstankar.

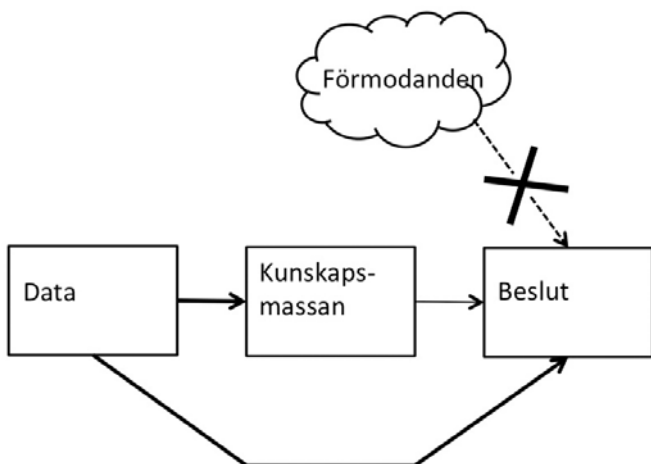
Det stora problemet med sådana förmodanden är att de kan konstrueras till stöd för vilket påstående som helst. Det är förvisso sant att vetenskapen inte kan bevisa helt säkert att ingen person någonsin kommer att få autism på grund av trippelvaccinet. (Däremot har man letat noga i stora statistiska material utan att hitta något spår av en sådan effekt.) Men detsamma gäller också allt annat som kan hända i en ung människas liv. Man skulle med minst lika stor trovärdighet kunna påstå att barn får autism av att åka karusell, äta jordgubbar med glass, eller stå på huvudet. (Jag skrev "minst lika stor trovärdighet" eftersom det kan hävdas att trovärdigheten är större i dessa fall. Vad jag vet har ingen letat efter någon autism-effekt av att stå på huvudet, vilket man däremot har gjort med trippelvaccinet, utan att hitta någon sådan effekt.)

I klartext: Vem som helst kan påstå att vad som helst förorsakar autism, eller någon annan valfri sjukdom. När sådana påståenden saknar varje vetenskaplig grund kan de inte läggas till grund för något beslut, eftersom detta bara skulle leda till godtyckliga beslut.

Och observera: Försiktighetsprincipen stödjer inte ett sådant godtyckligt beslutsfattande. Den handlar om att fatta beslut på grundval av vetenskapligt grundade misstankar, inte om att fatta beslut på grundval av rena förmodanden som saknar vetenskaplig grund.

Värre än autism

Innan vi lämnar detta exempel bör vi göra ett annat viktigt konstaterande: likaväl som vetenskapen inte kan absolut bevisa att ingen kan få autism av vaccinet, kan den inte heller bevisa att ingen någonsin kommer att skyddas

Figur 4: Försiktighetsprincipen tillämpad.

från sjukdomen av vaccinet. Det är karaktäristiskt för lösa, ogrundade förmodanden att de ofta lika gärna kan vändas till sin motsats. Hur vet vi att vaccinet inte skyddar mot autism?

Det är förstås bara en retorisk fråga. I själva verket ligger någonting annat, och viktigare, i vågskålen. Vaccinet skyddar inte bara mot mässling utan också mot dess allvarliga följsjukdomar. En av dessa sjukdomar är subakut skleroserande panencefalit, som yttrar sig i en gradvis försämring av hjärnans funktioner, i slutfasen ett vegetativt tillstånd. Det är alltså en betydligt allvarligare sjukdom än autism, och skäl nog att vaccinera mot mässling.

Men att vaccinera mot mässling är faktiskt inte en tillämpning av försiktighetsprincipen. Det handlar ju inte om att hantera vetenskaplig osäkerhet utan om att fatta rätt beslut mot bakgrund av vetenskaplig kunskap som står bortom allt rimligt tvivel.

”Sund vetenskap”

Försiktighetsprincipen har som sagt aktiva motståndare. De brukar hävda att endast säkerställda vetenskapliga slutsatser ska användas som underlag för praktiska beslut. I synnerhet menar de att man bara ska vidta åtgärder för att skydda miljön eller människors hälsa om man har full vetenskaplig bevisning. Detta har ofta kallats att tillämpa ”sund vetenskap”. Begreppet har sitt ursprung hos en amerikansk organisation vid namn The Advancement of Sound Science Coalition som grundades av tobaksföretaget Phillip Morris år 1993. Dess huvudsakliga uppgift var att främja uppfattningen att det saknades tillräcklig bevisning för att passiv rökning är farlig. (Även fortsättningsvis har företrädare för denna ståndpunkt anmärkningsvärt ofta haft anknytning till tobaksindustrin.)

Men är inte detta i grunden en rimlig ståndpunkt? Borde vi inte avstå från att fatta beslut om vi inte har tillräckligt med vetenskapligt underlag? Nej, ett sådant förhållningssätt skulle tvärtom vara i högsta grad irrationellt. Antag att vi har starka indikationer på att en vulkan kommer att få ett utbrott under de närmaste dagarna. Bevisningen är dock inte tillräckligt stark för att vi ska anse det vara vetenskapligt säkerställt att det kommer att ske ett utbrott. De flesta skulle anse att vulkanens omgivning ar ändå måste utrymmas. Idén att man måste vänta på full

vetenskaplig bevisning innan man utrymmer vulkanslutningen skulle uppfattas som ett orimligt risktagande med människoliv.

Hittills verkar ingen ha försökt tillämpa ”sund vetenskap” inom alla beslutsområden. Idén har nästan alltid tillämpats enbart inom miljö- och hälsopolitiken, inte inom andra politikområden. Även politiska ledare som förespråkar ”sund vetenskap” i miljöfrågor brukar tillämpa helt andra principer, till exempel på den nationella säkerhetens område. Det är intressant att notera att den amerikanska administration som var mest benägen att tillämpa ”sund vetenskap” inom miljöpolitiken samtidigt var beredd att invadera Irak år 2003 på grundval av mycket svag evidens om att landet hade massförstörelsevapen.

Behövs försiktighetsprincipen?

Liksom andra goda principer kan försiktighetsprincipen naturligtvis tolkas eller användas fel. Det vanligaste problemet torde vara att man tillämpar den på förmodanden i stället för vetenskapligt hållbara data. Det är det fel som den blockerade pilen i figur 4 visar på. Skillnaden mellan legitima och oberättigade åberopanden av försiktighetsprincipen handlar därför i praktiken om att avgöra vilka misstankar om fara som har vetenskaplig grund. Rätt tillämpad är försiktighetsprincipen inte ett sätt att kringgå vetenskapen, utan ett sätt att använda den i situationer där vi ännu vet alltför litet. ✍

Referenser

Hansson, Sven Ove (2018) ”The Precautionary Principle”, sid. 258-283) i Niklas Möller, Sven Ove Hansson, Jan-Erik

Holmberg och Carl Rollenhagen (utg) Handbook of Safety Principles. Wiley.

Riodeklarationen om miljö och utveckling (1992) <https://web.archive.org/web/20090320071037/http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/86/84/42a35d54.pdf>.

Pseudojuridik och medborgarskapsinriktade sekter

*Hur fungerar pseudojuridik jämfört med pseudovetenskap, och hur fungerar en sekt som baserar sig på idéer om medborgarskap? **Xzenu Cronström Beskow** reder ut begreppen.*

VAD SKULLE DU SÄGA OM någon berättade för dig att det finns en magisk trollformel som ger frihet och rikedom till vem som än använder den? Du får höra att vem som helst kan använda denna trollformel, även du. Det enda du behöver göra för att bli rik och fri är att recitera några magiska ord. Nog för att ett sådant erbjudande låter lockande, men förmodligen skulle du ändå omedelbart avfärda alltihop som en uppenbar bluff. Magi fungerar inte. Närmare bestämt så fungerar magiska och religiösa handlingar av all empiri att döma inte på något sätt som

går bortom placeboeffekten. Denna effekt kan vara nog så mäktig rent psykologiskt, men att pålitligt fungera för att göra dig rik ligger långt bortom dess förmåga.

Men tänk dig nu att personen som berättar om den magiska formeln inte kallar den för magi, utan istället kallar den för ett fiffigt juridiskt kryphål. Allt du behöver göra är att åberopa rätt lag eller rätt juridisk princip. Då blir myndigheterna plötsligt tvungna att backa och göra som du vill, eftersom de måste följa lagen. I detta läge låter resonemanget kanske mer rimligt? En del juridiska kryphål existerar ju på riktigt. Men existerar just det här fantastiska kryphålet faktiskt på riktigt, eller rör det sig i själva verket om en form av magi som har maskerats till att se ut som juridik? Med andra ord: rör det sig om juridik, eller rör det sig istället om pseudojuridik? När kvacksalveri, magiskt tänkande och dylikt nonsens förkläs till vetenskap så kallar vi det för "pseudovetenskap". När det istället förklarar sig till juridik så kan vi på samma sätt kalla det för "pseudojuridik". På engelska kallas pseudojuridik ibland för "pseudolaw". Precis som gränsen mellan vetenskap, pseudovetenskap och protovetenskap ibland kan vara skarp och ibland flytande så finns det ibland, men inte alltid, klara gränser mellan juridik och pseudojuridik. Det gäller de juridiska eller politiska frontlinjer där det råder oenighet om hur lagarna bör tolkas. Detta gör det lättare för kvacksalvare att framställa sin ormolja ("Snake Oil", bluffprodukt) som om den vore något legitimt: de kan låtsas ligga i frontlinjen och sälja något som inte har blivit allmänt accepterat ännu (eventuellt på grund av att en eller annan konspiration undanhåller sanningen) men som redan nu fungerar fullt ut.

För en lekman kan det vara oerhört svårt att se skillnaden mellan juridik och pseudojuridik. Som några enkla exempel, tänk dig att du har flyttat till USA och att du får tre goda råd: ett råd om hur du ska slippa ifrån jurytjänstgöring om du blir inkallad men vill slippa, ett råd om hur du ska slippa bli arresterad om polisen tar fast dig för något, och ett råd om hur du ska slippa betala skatt på din bil. Läs i lugn och ro igenom dessa tre råd nedan. Ta dig därefter en funderare, innan du läser vidare eller kollar upp dem på nätet. Verkar de vara råd som fungerar i praktiken och som överensstämmer med lagstiftningen, eller är de snarare struntprat och du riskerar att åka dit rejält om du försöker använda dem?

Första hypotetiska rådet: Slippa jurytjänstgöring

Kräver domstolen att du ska använda din dyrbara tid till att sitta med i en jury för att döma i något brottmål? Om

du inte vill vara med, informera dem bara att om du kommer med i juryn så kommer du att döma i enlighet med lagen endast om du tycker att lagen är bra. Om du kommer fram till att du är missnöjd med en lag så kommer du att strunta i den. Istället kommer du att åstadkomma en så kallad "jury nullification", genom att döma i enlighet med dina egna personliga åsikter. Domstolen kommer att respektera din rätt att döma i enlighet med dina egna åsikter i stället för i enlighet med lagen, men den kommer inte att vilja ha med dig i juryn.

Andra hypotetiska rådet: Slippa bli arresterad

Är polisen missnöjd med dig? Hävdar de att du har brutit mot lagen, tänker de arrestera dig? Ingen fara, samhällskontraktet baserar sig ju på att medborgarna samtycker till myndigheternas myndighetsutövning. Informera helt enkelt polisen om att du inte samtycker till att bli arresterad, så har de inte någon som helst rätt att göra något mot dig.

Tredje hypotetiska rådet: Slippa betala skatt

Är det någon skatt som tynger dig, till exempel skatt på din bil? Är det kostsamt att vara medborgare i USA? Ingen fara, du kan helt enkelt förklara dig självstyrande. Bli en Sovereign Citizen, istället för en Federal Citizen. Som självstyrande medborgare så slipper du betala skatt och slipper lyda federala lagar, samtidigt som du fortfarande har rätt att delta i samhället och åtnjuta alla dess förmåner. Kom bara ihåg att byta ut bilens federala registrerings skylt mot en självständighetsskylt så är det grönt.

De tre rådens ställning i samhället

Om du inte redan har gjort det, ta en liten paus och fundera över de tre råden... När du funderat klart, vad tänker du om dem? Verkar de vettiga, verkar det som att de skulle fungera på riktigt? Finns de regler de hänvisar till ens på riktigt, eller är de bara något som någon försöker lura i dig? Några snabba sökningar på internet visar att alla tre råden faktiskt framförts på riktigt. De är rätt utbredda, inte bara enstaka personers påhitt. Huruvida de tre råden faktiskt fungerar är däremot en helt annan historia.

En sökning på "Jury Nullification" kan få fram bland annat en infotainmentvideo från CGP Gray¹ (en privatpersons youtubekanal, med² flera³ intressanta⁴ videos⁵ som förefaller väl informerade) och en artikel från ACLU⁶ (American Civil Liberties Union, en av världens mest kända människorättsorganisationer). Båda hävdar att Jury Nullification existerar på riktigt, men också att det är omstritt och att det inom rättsväsendet finns en vilja att sätta dit dem som ägnar sig åt det eller förespråkar det. Detta innebär att du kan ta rådet på allvar, men även att du inte bör använda det i praktiken utan att först läsa på mer noggrant

Båda hävdar att Jury Nullification existerar på riktigt, men också att det är omstritt och att det inom rättsväsendet finns en vilja att sätta dit dem som ägnar sig åt det eller förespråkar det.

med fler källor. Tänk på att hur starka belägg för ett påstående du behöver varierar oerhört mellan för det första att för egen del bedöma att påståendet förmodligen stämmer, för det andra att informera andra om att du är säker på att påståendet stämmer, och för det tredje att begå handlingar där du riskerar din egen eller någon annans liv eller livssituation ifall påståendet visar sig vara felaktigt.

En internetsökning på "Sovereign Citizens" ger helt andra typer av resultat, bland annat sidor om "pseudolaw"⁷ och om just "Sovereign Citizens"⁸. Chris Shelton (en expert på sekter och aktivist för kritiskt tänkande, själv avhoppare⁹ från sekten Scientology) har två podcstar^{10 11} om Sovereign Citizens. Det står snabbt klart att om du följer något av de båda sista råden så riskerar du att bli extra hårt straffad, och i värsta fall kan myndigheterna till och med börja misstänka dig för terrorism. Tydligt är "Sovereign Citizens" en mycket illa ansedd sektörelse, vars anhängare är ökända för att först begå diverse brott och att därefter bli väldigt förvånade och upprörda när det visar sig att lagen faktiskt gäller även för dem vare sig de samtycker till detta eller ej. Det är en rörelse som dessutom är ökänd för rasism och sexism, bland annat genom att många av dess medlemmar anser att endast vita män kan vara självstyrande. Medan vissa motiverar detta med att de konstitutionstillägg som gav kvinnor och afroamerikaner rösträtt skulle vara ogiltiga (och att alla val som genomförts sedan dess därmed också skulle vara ogiltiga) så menar andra att eftersom tillägget om afroamerikaners rösträtt är giltigt så binder det afroamerikanerna till den federala staten så att de är tvungna att vara Federal Citizens istället för Sovereign Citizens¹².

Bild: Privat

Därmed inte sagt att de båda sista råden aldrig kan fungera i praktiken: om en ensam polis möter en bil full av argsinta unga män som har en uppenbart falsk registreringsskylt, då kommer han förmodligen inte att arresteras dem på egen hand – istället står valet mellan att antingen kalla på förstärkning eller att låta dem löpa, och då kan sistnämnda strategi ibland utgöra ett rimligt hushållande med polisens resurser. För anhängarna är det lätt att misstolka sådana incidenter, se dem som om de vore bevis för att Sovereign Citizens skulle ha rätt i sak.

Medborgarskap som ormolja

Dagens människor lever på en planet som har global kommunikation, global ekonomi, global kultur och så vidare. Allt socialt liv på planeten är sammanvävt. Trots att alla världens människor lever tillsammans så lever vi på oerhört olika villkor. Vilket medborgarskap du har avgör inte enbart om och var du får rösta och vad du behöver

betala för skatt, utan även en massa andra saker: det avgör i vilken mån du tillerkänns rätt till sjukvård och utbildning, det avgör i vilken mån du får resa fritt i världen, och det avgör i vilken mån dina möjligheter i livet påverkas av faktorer som din hudfärg, ditt kön och din sexuella läggning. I denna värld där det finns så olika medborgarskap och dessa ger så oändligt olika livsvillkor så kan ett löfte om förbättrade livsvillkor genom modifierat medborgarskap te sig inte bara lockande, utan även realistiskt. Att frågor om medborgarskap dessutom är svåra att överblicka gör det desto lättare för pseudojurister att sälja förbättrat medborgarskap som sin egen speciella ormolja. En viktig sak att se upp med när det gäller gränsen mellan juridik och pseudojuridik är i vilken mån det görs en klar och tydlig uppdelning mellan “är” och “bör”. Med andra ord: pratar vi om *hur vi anser att lagstiftningen borde vara beskaffad*, eller pratar vi om *hur vi bedömer att lagstiftningen faktiskt är beskaffad*? Medan seriös politik fokuserar på

det förstnämnda och seriös juridik fokuserar på det sistnämnda så ligger det i pseudojuridikens intresse att avstå från att göra någon gränsdragning mellan de två. Medan seriösa politiker kan vilja ändra den befintliga lagstiftningen så fastslår sekteristiska pseudojurister gladeligen att en helt annan lagstiftning redan gäller och att alla som inte följer denna är lurade eller hjärntvättade, alternativt förrädare. Ta till exempel hur en del Sovereign Citizens tar idén att det skulle finnas ett underförstått samhällskontrakt, och blandar ihop det med en önskedröm om att det här och nu finns ett sådant samhällskontrakt, som det dessutom skulle vara valfritt att samtycka till eller ej. Eller ta hur en del rasister såväl bland Sovereign Citizens som inom andra rörelser (både i USA och här i Europa) tar sin önskedröm om att endast vita nationalisterna ska få räknas som medborgare och blandar ihop denna med en idé om att det är giltig lag här och nu - lag som det skulle utgöra "förräderi" att motsätta sig. Motsvarande utsuddning av gränsdragningen mellan "är" och "bör" kan vi även möta inom pseudovetenskap, med kvacksalvare och kreatio-nister som sömlöst och omärkligt glider över från *"tänk vad coolt det vore om den här behandlingen fungerade"* till *"behandlingen fungerar"* respektive glider över från *"tänk vad otäck evolutionen kan vara, med resistenta bakterier och ständigt lidande i naturen"* till *"evolutionen existerar inte"*. Hur skönt önsketänkande än kan kännas så kan det ändå ha ett högt pris i form av missriktad pseudokunskap som gör det svårare att förstå världen på riktigt. 📖

Noter

1. CGP Grey, “The Law You Won’t Be Told”: https://www.youtube.com/watch?v=uqH_Y1TupoQ
2. CGP Grey, “This Video Will Make You Angry”: https://www.youtube.com/watch?v=rE3j_RHkqJc
3. CGP Grey, “The Fable of the Dragon-Tyrant”: <https://www.youtube.com/watch?v=cZYNADOHhVY>
4. CGP Grey, “Seven Ways to Maximize Misery”: <https://www.youtube.com/watch?v=LO1mTEL0j6o>
5. CGP Grey, “The Rules For Rulers”: <https://www.youtube.com/watch?v=rStL7niR7gs>
6. ACLU, “It’s Perfectly Constitutional to Talk About Jury Nullification”: <https://www.aclu.org/blog/free-speech/its-perfectly-constitutional-talk-about-jury-nullification>
7. Rational Wiki, Pseudolaw: <https://rationalwiki.org/wiki/Pseudolaw>
8. Rational Wiki, Sovereign Citizen: https://rationalwiki.org/wiki/Sovereign_citizen
9. Chris Shelton, “Scientology Manipulation: Why Smart People Fall for Stupid Things“: <https://www.youtube.com/watch?v=96-FYY1b8Ps>
10. Chris Shelton, “Sensibly Speaking Podcast #184: The Cult of Sovereign Citizens“: <https://www.youtube.com/watch?v=mCXL7v53SYs>
11. Chris Shelton, “Sensibly Speaking Podcast #209: Sovereign Citizens, the Law and You“: <https://www.youtube.com/watch?v=ohx56lcgZyw>
12. Southern Poverty Law Center, “Sovereign Citizens Movement“: <https://www.splcenter.org/fighting-hate/extremist-files/ideology/sovereign-citizens-movement>

Är uppgiften rimlig?

Göran Grimvall, *professor emeritus i materialteori vid KTH, funderar över sociala medier och vår oförmåga att göra rimlighetsbedömningar.*

HÖSTEN 2019 VISADES PÅ SVT ett program om den mänskliga hjärnan¹ och hur dess belöningssystem kan få oss att ägna mycket tid åt mobiltelefonen. I inslaget intervjuades programmeraren Aza Raskin, upphovsmannen till infinite scroll, det vill säga att vi utan uppehåll kan scrolla eller svajpa oss genom sida efter sida. Funktionen, som kom år 2006, blev snabbt en succé. För många har det blivit som ett drogberoende att scrolla vidare för att se vad som kommer upp härnäst. I programmet säger Aza Raskin med beklagande att han inte hade förutsett de negativa konsekvenserna med bortkastad tid för användarna, och att han beräknat att det varje dag läggs 200 000 livslängder på detta beteende (“wastes at minimum 200 000 human lifetimes per day”). Det får programledaren att uttrycka häpnad. Men är det rimligt?

Ett år innebär knappt 10 000 timmar. Låt oss räkna med 60 år som en mänsklig livslängd. Då ger 200 000 "livslängder" totalt över 100 miljarder timmar. Men det finns bara knappt 8 miljarder invånare på jorden. Om påståendet var riktigt skulle alla människor, unga som gamla, och fattiga som rika, lägga i medel mer än 10 timmar om dagen åt sådant scrollande. Det hade kunnat vara en felsägning under intervjun, men Aza Raskin säger samma sak vid en tidigare paneldebatt² och uppgiften om 200 000 livslängder är vida spridd³.

Exemplet visar hur meningslösa sådana här numeriska uppgifter är, även när de är korrekta, om de inte relateras till något som vi har närmare kännedom om, till exempel från våra egna liv. Hur många av tittarna gjorde en beräkning som den ovan? Men uppgiften om 200 000 bortkastade livslängder varje dag på mobiltelefonen är lätt att komma ihåg och sprida vidare. Att kunna göra grova uppskattningar är ett uttalat mål i grundskolans läroplan i matematik för årskurs 7–9 där det står under centralt innehåll: "Rimlighetsbedömning vid uppskattningar och beräkningar i vardagliga och matematiska situationer

och inom andra ämnesområden”. Men det händer ofta att journalister inte kan skilja mellan billion, biljon och miljard och gör fel med tre tiopotenser. I de flesta västerländska språken är en miljard (eller motsvarande ord) lika med tusen miljoner och en biljon lika med en miljon miljoner. I engelska språket är däremot one billion lika med en miljard och one trillion lika med en biljon. Av detta skäl skall man till exempel aldrig ange halter (koncentrationer) i ppb, uttytt som parts per billion. Och biljard är ett spel – inte ett tal.

Till slut bör det påpekas att oavsett om uppgiften om hur mycket tid som ”kastats bort” är korrekt, så är huvudbudskapet i både teveprogrammet¹ och paneldebatten² att användarna av sociala medier blir påverkade på ett negativt sett. Det har fått den republikanske USA-senatorn Josh Hawley att 2019 föreslå Social Media Addiction Reduction Technology Act⁴ som skulle göra det olagligt att införa funktioner som missbrukar vår hjärnas belöningssystem på det sätt som teveprogrammet föredömligt illustrerade. ✍

Källor

1. SVT Din hjärna. Avsnitt 2. Vårt digitala liv. 30 september 2019.
2. <https://schedule.sxsw.com/2019/events/PP102378>.
3. Bland annat NBC News 4 februari 2019, The Daily Telegraph 9 maj 2019.
4. A BILL To prohibit social media companies from using practices that exploit human psychology or brain physiology to substantially impede freedom of choice, to require social media companies to take measures to mitigate the risks of internet addiction and psychological exploitation, and for other purposes.

Vetenskap och Folkbildning i vimlet

Karin Noomi Karlsson rapporterar från Bokmässan i Göteborg.

ÅRETS BOKMÄSSA VERKADE uppleva en viss återhämtning efter tidigare års nedgång och totalt besöktes mässan 2019 av inte mindre än 86 132 personer. Och där – mitt i vimlet – fanns VoFs monter, fylld med skeptiker redo att prata med mässbesökarna.

Årets monterprogram bjöd på stor variation i ämnen. Som vanligt hade Per Johan Råsmark och Anders Tryggvesson återkommande evenemang med trolleri och tillredning av homeopatiska sömnpreparat för att visa för våra besökare att man inte ska tro på allt man ser och hör. Joel Landberg inledde årets monterframträdanden med en diskussion om retoriken och samhället på torsdagen. Senare gick Charlotta Björnulfson igenom mytiska väsen genom tiderna. Lördagen blev fullspäckad med Liv

enskapa och Folk...ning

VF

VF

och
kbildn

VF
Verksam och löstbildad

Jag är skeptisk.

Svirsky och Kristoffer Bothelius som samtalande om sin bok om barns sömn, Paula Dahlberg som talade om sin blogg Vardagsrasismen, Dan Katz som redogjorde för Årets förvillare Thomas Eriksons bristande faktakunskap, Siri Helles föreläsning om hur man kan och bör använda sin smarta telefon på ett bra sätt, Anders Hansens diskussion om sin nya bok *Skärmbjärnan* och forskningen som ligger till grund för den samt Clas Svahn som talade om sin nya bok om ufolitteratur och AFU. Söndagen blev något lugnare med David Alfvenhiertas diskussion om lagstiftning, vetenskap och krockar däremellan samt Sofie Janssons presentation av ett projekt för att sätta fokus på kvinnliga huvudpersoner på Wikipedia.

Under de fyra dagar mässan varade sålde vi en försvarlig mängd böcker och äldre nummer av Folkvett. Det senaste numret hade vi en hel låda av och det blev så po-

pulärt att det tog slut redan på lördagen. Inte mindre än 28 personer tecknade medlemskap i VoF när de besökte vår monter och ett oräkneligt antal stannade till, pratade med VoF-are i montern, köpte våra populära tröjor och tygkassar med ”Jag är skeptisk”-tryck på.

De senaste åren har vi glädjande nog fått tillresande medlemmar från hela landet som hjälper till med vårt deltagande i Bokmässan. VoF Göteborg som står som huvudarrangör ordnade fortlöpande med lite stillsamma kvällsaktiviteter i form av gemensamma middagar på Haket där vi under lördagskvällen genomförde vår uppskattade Sektvarning – att dricka bubbel tillsammans. Tidigare har Sektvarning hållits i montern men på grund av Svenska Mässans ändrade regler för alkohol – mässan måste tillhandahålla serveringspersonal och catering – valde vi att ha Sektvarning på vårt stamhak istället.

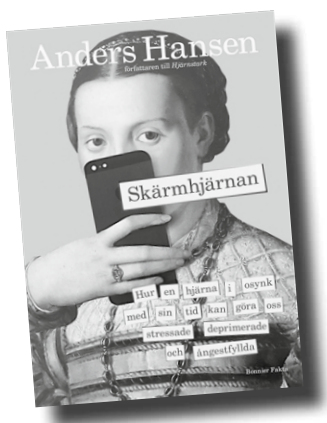
Nu får alla inblandade pusta ut i några månader innan det är dags att dra igång planeringen inför nästa år. Vi satsar hårt på att bli större, bättre och vackrare för varje år och det kräver sin tribut. Men en sak är säker - vi ses på Bokmässan 2020! Då är vi på plats igen med nya föreläsare, nya nummer av Folkvett och nya och gamla medarbetare som hjälper föreningen att göra mässdeltagandet till den succé det är. ✍️

*Om osynkade hjärnor och
tänkbara konsekvenser
av ständig uppkoppling*

Karin Noomi Karlsson recenserar Anders Hansens *Skärmhjärnan*.

FÖRHÅLLET MELLAN HJÄRNAN och digitala enheter verkar vara ett av årets mest populära ämnen att skriva om. Vi översköls av forskningsrapporter, artiklar, radio- och TV-program samt böcker på temat, och snart sagt alla verkar ha olika åsikter om huruvida våra hjärnor klarar eller inte klarar av det ökande tempot och det outtalade kravet på att vara ständigt uppkopplad via sociala medier.

En av de mest namnkunniga inom området – psykiatern och författaren Anders Hansen – har kommit ut med en ny bok i ämnet, *Skärmhjärnan*. Här får vi en rejäl genomgång av tänkbara konsekvenser av ett överdrivet användande av skärmar och sociala medier och hur det

påverkar vår hjärna i olika avseenden. Hansens bakgrund som psykiater lämpar sig väl i ett sammanhang som detta och han har en klart uttalad folkbildande ambition med denna bok.

Bokens första kapitel har en inledning som lockar till vidare läsning. Den består av 10 000 punkter. Varje punkt sägs representera en generation människor som har levt sedan vår art uppstod på Afrikas savanner för ca 200 000 år sedan. Poängen är naturligtvis att vi ska få en uppfattning om hur många av dessa generationer som har levt i ett någorlunda modernt samhälle (de åtta sista) och hur många som har levt i en ständigt uppkopplad värld (den allra sista punkten). Vi börjar i forntiden och avrundar bildningsresan i dagens digitaliserade verklighet. Hansen diskuterar hur vi påverkas psykiskt och fysiskt av det digitala liv vi lever, och hur vi kan få en bättre tillvaro utan att helt ge upp de fördelar som våra smarta telefoner och surfplattor ger oss.

Och det är en viktig fråga som Hansen tar upp. I sin yrkesroll som psykiater har han konfronterats med de baksidor som ett överdrivet mobilsurfande kan leda till. Dålig sömn, ständig stress och – för en del – det alltmer ökande och självpåtagna kravet att framstå som lyckad när man jämför sig med den strida strömmen av andras väl-filtrerade tillvaro på sociala medier. Men är det verkligen så för alla? Kommer alla användare av sociala medier och digitala plattformar att drabbas av samma negativa konsekvenser eller kan det variera beroende på hur man är som person och hur ens sociala umgänge är i det verkliga livet? Det beror lite på hur man väljer att tolka den forskning som står till buds. För forskningsresultaten kan skilja sig åt rätt markant och det gör att det blir svårnavigerat även för den väl insatte. Hansens linje är tydlig i det här avseendet. Han höjer ett varningens finger för riskerna med den ökade digitaliseringen.

Bokens upplägg och den kronologiska genomgången gör den lättillgänglig och Hansens föredömligt raka och enkla språk bidrar ytterligare till att man snabbt kommer in i ämnet. Källhänvisningen är osedvanligt detaljerad för en populärvetenskaplig bok och det är förtroendeingivande. En snabb stickprovskontroll bekräftar att underlaget till boken är relevant och hållbart.

Ska man invända mot Hansens bok så är

Som psykiater har Anders Hansen konfronterats med de baksidor som ett överdrivet mobilsurfande kan leda till.

det möjligen att han understundom uttalar sig aningen tendentiöst kring hur människor använder och påverkas av sociala medier och digitala skärmar. Låt mig ge ett exempel för att belysa problemet. På sidan 48 i boken kan vi läsa följande: "Vi rör mobilen över 2600 gånger per dag och plockar upp den i genomsnitt var tionde minut – alla vakna timmar." Vi ska alltså röra telefonen 2600 gånger per dag under de vakna timmarna. Låt oss säga att vi sover 8 timmar per dygn. Det gör att vi har 16 timmar kvar att komma upp i 2600 beröringar. Det ger i snitt 162,5 beröringar per timme och 2,7 beröringar per minut. Och då har jag inte ens gjort avdrag för de timmar som spenderas med jobb, personlig hygien, toalettbesök, matlagning och annat som tar upp vår vakna tid.

Hur är det ens möjligt att komma upp i 2600 beröringar av mobilen? Jo, genom att räkna varje bokstav, skiljetecken och mellanslag som vi i snitt skriver på våra mobiler. Om man skriver hyfsat snabbt, vill säga. Och läser

man noga så inser man att det är så Hansen (eller den han har hämtat uppgiften ifrån) har räknat, men för en genomsnittlig läsare som inte har för vana att lusläsa text måste ett sådant påstående te sig synnerligen skrämmande. För den oinvigde kan nämnas att en normal ledare i en dagstidning har ett maximum på 3000 tecken inklusive blanksteg. Du kan alltså i praktiken förbruka dina 2600 tecken på ett enda längre mail på din mobil.

Summa summarum: Hansens bok är välskriven och fullmatad med intressanta iakttagelser och välbehövliga fakta. Resonemangen är lätta att följa även för den som inte är inläst på området. Den är med andra ord ett bra exempel på hur man kan föra ut forskningsresultat till en bredare allmänhet utan att för den skull ge avkall på seriositeten. Men det finns en antydning till alarmism här som är onödig. Hansens detaljerade redogörelse hade räckt gott och väl utan diskreta inlägg om vad läsaren förväntas tycka i frågan. Omdömet från min sida blir, trots denna detalj, att *Skärmhjärnan* är ett läsvärt inlägg i debatten om det digitala samhället som växer sig allt starkare. Och humorn i det hela är att den självklart är tillgänglig som e-bok för den som föredrar att läsa från sin skärm istället för en vanlig hederlig bok!

Karin Noomi Karlsson

SKÄRMHJÄRNAN

Hur en hjärna i osynk med sin tid kan göra oss stressade, deprimerade och ångestfyllda
Hansen, Anders, 9789174247961, 208 sidor
Bonnier Fakta, Stockholm 2019

Bakslag för homeopatin i USA

Försäljningen av homeopatiska “läkemedel” i USA har drabbats av flera bakslag under de senaste åren. År 2016 införde FTC (Federal Trade Commission), som har ansvar för konkurrensfrågor och konsumentskydd, nya regler för marknadsföringen av dessa preparat. Det är numera förbjudet att marknadsföra homeopatiska “läkemedel” mot specifika åkommor utan att upplysa konsumenten om att det saknas vetenskapliga belägg för att produkten skulle fungera. Dock bryts det hejvilt mot de nya reglerna, och någon tillsyn att tala om har inte kommit igång.

I maj 2019 skickade det amerikanska läkemedelsverket FDA (Food and Drug Administration) varningsbrev till fem tillverkare av homeopatiska preparat. Orsaken är att preparaten har visat sig vara hälsovådliga. Det förekommer preparat som har giftverkan eftersom de inte har den avsedda utspädningen. Ett annat vanligt problem är bristande sterilitet i tillverkningen.

Dessutom har CFI (Center for Inquiry, som är nära affilierat med den amerikanska skeptikerorganisationen CSI, före detta CSICOP), nu stämt några återförsäljare av homeopatiska preparat, bland annat varuhuskedjan Walmart. Man har valt att lämna in stämningen i Washington D.C., dvs i huvudstadsregionen. Där finns nämligen en lagstiftning som tydligt kräver att information till konsumenterna ska vara sanningsenlig. CFI har dokumenterat att Walmart (liksom andra återförsäljare) placerar homeopatiska "läkemedel" tillsammans med riktiga läkemedel under skyltar som anger vilka sjukdomar de ska användas mot. Så till exempel placeras homeopatiska "läkemedel" mot astma och barnallergier tillsammans med riktiga läkemedel mot dessa sjukdomar.

Homeopati-industrin har även stämts tidigare, men då har det handlat om grupptalan (class actions) där före detta patienter har begärt skadestånd. Industrin har då

utnyttjat möjligheten till förlikning. Det innebär i praktiken att de betalar sina motparter för att slippa bli fällda i domstolen. En konsekvens av detta är att de kan fortsätta att lura fler konsumenter. Men den chansen har de inte i det här fallet. CFI är inte intresserat av någon ekonomisk uppgörelse. Det finns, säger man ”ingen möjlighet för återförsäljarna att helt enkelt skriva ut en check och fortsätta som hittills. För att bli kvitt denna stämning måste de sluta lura sina konsumenter.”

Sven Ove Hansson

Källa: Skeptical Inquirer nr 5, 2019.

Sara Danius har avlidit

Sara Danius, professor i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet, essäist, kulturskribent och tidigare ständigt sekreterare i Svenska Akademien, har somnat in natten mellan den 11 och 12 oktober, endast 57 år gammal.

Danius föddes i Täby som dotter till författaren Anna Wahlgren och författaren och officeren Lars Danius. Redan i unga år väcktes hos henne ett stort intresse för litteratur som kom att bestå livet ut. Hon påbörjade sina universitetsstudier 1982 med inriktning på litteraturvetenskap och avlade 1986 sin filosofie kandidatexamen vid Stockholms universitet.

Sara Danius hade två doktorsexamina, en från Duke University 1997 och en från Uppsala universitet 1999. 2008 blev hon invald i Kungl. Humanistiska vetenskaps-samfundet i Uppsala. 2013 blev hon professor i litteratur-

vetenskap vid Stockholms universitet och samma år invaldes hon i Svenska Akademien där hon fick stol nummer 7, samma stol som en gång var Selma Lagerlöfs. Två år senare tillträdde hon som den första kvinnan i Akademiens historia rollen som ständig sekreterare. Hennes akademiska meritlista är lång och imponerande, med studier och arbete i såväl Sverige som USA.

Danius studier berörde förhållandet mellan samhället och litteraturen, och bland de många författare hon har skrivit om kan nämnas Tomas Mann, James Joyce, Tomas Tranströmer och Marcel Proust. Hon hade ett språk som med lätthet kunde läsas även av en lekman utan att för den skull ge avkall på seriositet och uppenbar stilkänsla. Litteratur som tidigare hade betraktats som alltför trivial för att ägnas uppmärksamhet inom litteraturvetenskapen lyfte hon upp i ljuset, ett bra exempel på detta är essäsamlingen Husmoderns död och andra texter där hon bland annat tar upp Bonniers kokbok. Men Danius har inte bara gjort sig känd som en välmeriterad akademiker, hon hyste ett stort intresse för mode och design och deltog i olika designprojekt och fungerade även som gästkurator på Moderna museet.

De sista åren av hennes liv blev turbulenta. I sin roll som ständig sekreterare valde Danius i samband med MeToo-rörelsen att publikt meddela att även kvinnor inom Svenska Akademien och närstående hade drabbats av "oönskad intimitet". Detta kom att bli startskottet för att krisen i Svenska Akademien kom till allmänhetens kännedom, en kris som ledde till att hon själv lämnade först sin roll som ständig sekreterare och sedan även stol nummer 7.

Sara Danius må ha lämnat jordelivet alltför tidigt, men hennes insatser för den svenska litteraturforskningen kommer att fortsätta glädja studenter och forskare. Det mod hon uppvisade genom avslöjandena kring Svenska Akademiens problem i samband med MeToo kommer inte att falla i glömska. Och ingen kommer att glömma stilikonen Danius som svepte in i ett moln av färg och flärd i den konservativa gråsvarta massan vid den årliga Nobelfesten.

Karin Noomi Karlsson

2019 års Nobelpriser

I början av oktober tillkännagavs vilka som tilldelats Nobelpriserna i fysik, kemi, fysiologi eller medicin, litteratur, ekonomi och fred.

Fysikpriset delas mellan James Peebles vid Princeton University i USA och Michel Mayor, Université de Genève i Schweiz. Akademin vill belöna ”ny förståelse av universums uppbyggnad och historia” som vi fått genom James Peebles beräkningar från universums tidigaste barndom. Michel Mayor belönas för att han var först med att upptäcka en planet i bana kring en stjärna utanför vårt solsystem, vilket revolutionerat astronomin.

Kemipriset tilldelas John B. Goodenough, University of Texas, och M. Stanley Whittingham, Binghamton University, båda i USA, samt Akira Yoshino, Asahi Kasei Corporation, Japan. Deras sammantagna arbete har lett fram till litiumbatteriet, som är lätt, laddningsbart och

kraftfullt, och används i bland annat mobiltelefoner. Batterierna kan också underlätta en övergång till ett fossilfritt samhälle.

Priset i fysiologi eller medicin tilldelas William G. Kaelin Jr. (Harvard Medical School, USA), Sir Peter J. Ratcliffe (Oxford University, Storbritannien) och Gregg L. Semenza (Johns Hopkins University, USA) för deras upptäckter av hur celler känner av och anpassar sig efter syretillgång. Det har gett oss förståelse för relationen mellan syrenivå och cellers ämnesomsättning, vilket kan ge nya sätt att bekämpa sjukdomar.

Litteraturpriset har i år delats ut till två författare: polska Olga Tokarczuk får det pris som inte delades ut 2018 för "en berättarkonst som med encyklopedisk lust gestaltar gränsöverskridandet som livsform" enligt Svenska Akademin. 2019 års pris har tilldelats österrikaren Peter

Peter Handke, vinnare av litteraturpriset.

Handke. Akademin motiverar det med att han ”med stor språkkonst har utforskat periferin och människans konkreta erfarenhet”.

Ekonomipriset har tilldelats tre forskare: Abhijit Banerjee och Esther Duflo, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, USA, samt Michael Kremer, Harvard University, Cambridge, USA. De har visat att det blir lättare att bekämpa global fattigdom om man formulerar om stora problem till mindre, avgränsade, frågor som kan ligga till grund för effektivare åtgärder.

President Abiy Ahmed, vinnare av fredspriset.

Fredspriset har tilldelats Etiopiens premiärminister Abiy Ahmed. Han får priset för sina insatser att nå fred och internationellt samarbete, särskilt för sitt arbete med att lösa gränskonflikten med grannlandet Eritrea. 🇪🇹

NOTISER

Greta Thunberg prisad för klimatkampen

GRETA THUNBERG har tilldelats Right Livelihood Award – även kallat det alternativa Nobelpriset – för sitt engagemang i klimatfrågan. Motiveringen lyder att hon ”med utgångspunkt i vetenskapliga fakta inspirera till och stärka politiska krav på omedelbara åtgärder mot klimatförändringarna”.

Källa: The Right Livelihood Foundation

KNK

Greta Thunberg.

National Geographic i blåsväder

DEN TIDIGARE ANSEDDA tidskriften National Geographic har gett ut en serie om sex böcker om naturläkemedel. Böckerna ger en lång rad hälsoråd mot olika åkommor. Men i början av varje bok finns en text i små bokstäver där man påstår att man inte ger några medicinska råd, och dessutom avsäger sig allt ansvar.

Det är gott om felaktigheter och motsägelser i boken. Så till exempel står det om ett preparat att det kan användas mot reumatisk artrit, men det står också att man inte ska använda preparatet om man har en autoimmun sjukdom. Reumatisk artrit är en autoimmun sjukdom.

Skeptical Inquirer har bett ett par experter granska böckerna. Deras slutsats är entydig: ingen som är rädd om sin hälsa ska lita på vad som står i dem. Man kan undra varför National Geographic lånar ut sitt varumärke till detta.

SOH

Källa: Skeptical Inquirer nr 5, 2019.

NOTISER

Emma Frans Årets alumn 2019

EMMA FRANS har tilldelats utmärkelsen Årets alumn av Uppsala universitet för sitt "oförtrutna arbete för att öka motståndskraften mot missvisande fakta och falska nyheter". Emma Frans är doktor i medicinsk epidemiologi och författare och hon blev utsedd till Årets folkbildare av VoF 2017.

Källa: Pressmeddelanden Uppsala universitet

KNK

Bergrum befolkas av drönare

ROBOTIKGRUPPEN VID Luleå tekniska universitet har gjort fältförsök med självkörande drönare i gruvlika miljöer.

Än så länge har man goda resultat och om försöken är framgångsrika kommer man att kunna använda sig av tekniken för att undersöka gruvorter och andra liknande utrymmen i händelse av olyckor utan att riskera personal i onödan.

Källa: Pressmeddelanden Luleå tekniska universitet

KNK

Fler organ i gott skick

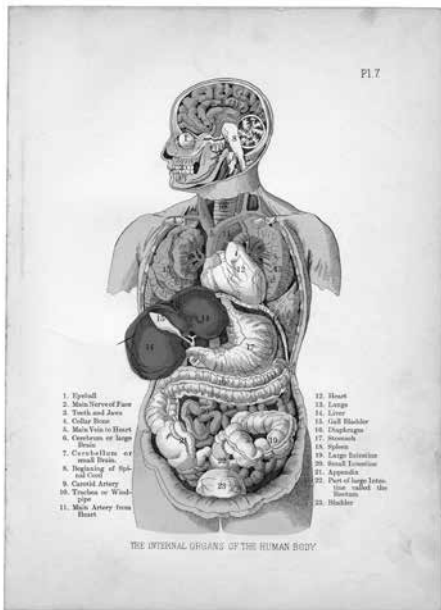
DET RÅDER EN STÄNDIG brist på organ för donation. Dels är givarna fortfarande färre än man kanske hade önskat, dels väljer man bort en hel del organ som man misstänker inte kommer att hålla måttet. Det gäller exempelvis hjärtan som har drabbats av stressutlöst hjärtsvikt där man hittills har kasserat dem med hänvisning till att de inte skulle kunna fungera. Nu har ny forskning visat att så inte är fallet. Enligt en studie publicerad i *The Journal of Thoracic and Cardiovascular Surgery* som bygger på 641 potentiella hjärtdonatorer under en tioårsperiod

NOTISER

så kommer den hjärtsvikt som uppstår vid hjärndöd att läka ut helt inom några dygn. Här öppnas nu en möjlighet för att kunna tillvarata fler hjärtan än tidigare, något som välkomnas av hjärttransplanteringsverksamheten.

Källa: Pressmeddelanden Göteborgs universitet

KNK

MEDVERKANDE I DETTA NUMMER

I varje nummer av Folkvett deltar en rad olika skribenter med bidrag. Här följer en kort presentation av skribenterna i Folkvett 3/2019:

Xzenu Cronström Beskow har en masterexamen i sociologi och mänskliga rättigheter samt en kandidatexamen i sexologi från Göteborgs universitet. Xzenu driver wikin categorism.com.

Göran Grimwall är professor emeritus i teoretisk fysik, särskilt materialteori, vid KTH. Han har bland annat författat många populärvetenskapliga böcker med fysikinriktning.

Sven Ove Hansson är författare och professor i filosofi vid KTH. Han är redaktör för den filosofiska tidskriften *Theoria* och ansvarig utgivare för Folkvett. Han var VoF:s första ordförande (1982–1987) och var medlem i riksstyrelsen 1982–2013.

Karin Noomi Karlsson är doktorand i litteraturvetenskap vid Göteborgs universitet med inriktning mot 1700-tal och tillfälleledikt. Hon jobbar även som teknisk skribent och översättare och föreläser om retorik vid universitet och på företag. Karin är ordförande för VoF Göteborg och ledamot i riksstyrelsen.